

KULLERVONKATU 20

RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN SELVITYS 17.6.2025

Selvityksen tilaaja: NCC Tampere
Selvityksen tekijä: Himla arkkitehdit Oy/
Marja Saario, arkkitehti SAFA

Kohteen perustiedot:

Kohde:	Asunto Oy Pitsnoukka
Sijainti	Kullervonkatu 20
Kiinteistötunnus:	837-115-261-1
Rakennusvuosi	1972
Suunnittelija	Arkkitehtitoimisto Jaakko ja Antti Tähtinen
Rakennuttaja	Aaltosen Kenkätehdas oy
Alkup. käyttötarkoitus	Asuntola tehtaan työntekijöille
Nyk. käyttötarkoitus	Asunto-osakeyhtiö
Kaavatilanne:	Asemakaava 1990
Suojelutilanne:	ei suojeltu
Tehdyt selvitykset	ei aikaisempia selvityksiä
Tontin koko	4102 m2
Rakennusoikeus (asema 1990)	5503 m2
Käytetty rakennusoikeus (1972)	5245 m2
Huoneistojen määrä	111

SISÄLLYSLUETTELO

1	<i>JOHDANTO</i>	4
	Selvityksen tavoite.....	4
	Lähdeaineisto.....	4
2	<i>ALUE</i>	4
	Sijainti.....	4
3	<i>ALUEEN KAAVOITUKSEN HISTORIAA</i>	5
	Tammelan ensimmäinen asemakaava 1877	5
	Tammelan teollistuminen 1900-luvulla, kenkätehtaat.....	6
	Vanhoja valokuvia ympäristöstä.....	7
	Vuoden 1966 asemakaava.....	8
	1970 asemakaavamuutos.....	9
4	<i>VOIMASSA OLEVAT KAAVAT</i>	11
	Keskustan strateginen yleiskaava 2019.....	11
	Asemakaava 1990	11
5	<i>NYKYTILANNE</i>	12
	Kiinteistö, As. oy Pitsnoukka	12
	Korjaushistoria.....	12
	Rakennuksien materiaalit.....	14
6	<i>ARVOT</i>	16
	Kulttuurihistorialliset arvot.....	16
	Rakennustaiteelliset arvot	16
	Ympäristöarvot.....	17
7	<i>LÄHDELUETTELO</i>	18

1 JOHDANTO

Selvityksen tavoite

As. Oy Pitsnoukan, osoite Kullervonkatu 20, kulttuuriympäristön selvitys on tehty NCC:n toimeksiannosta asemakaavan muutosehdotuksen liitteeksi.

Kaavamuutoksen tavoitteena on tontin täydennysrakentaminen.

Selvityksen tarkoituksena on selvittää alueen historiaa, kiinteistön kaupunkikuvalliset erityispiirteet, merkitys ja arvot sekä liittyminen ympäröivään kaupunkirakenteeseen.

Lähdeaineisto

Selvitys on laadittu perehtymällä kohteesta löytyviin kirjallisuus- ja arkistoaineistoon ja tutustumalla kohteeseen keväällä 2025.

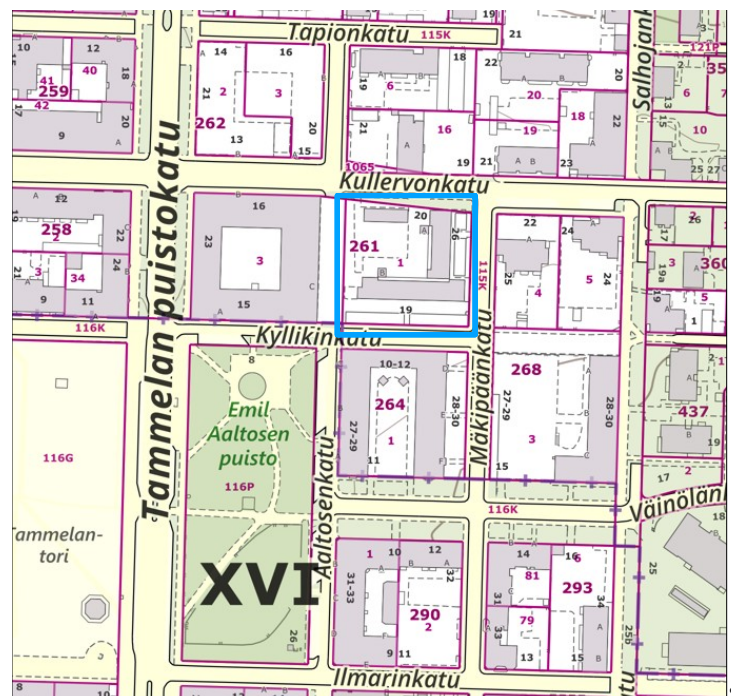
Piirustukset on saatu Tampereen kaupungin rakennusvalvonnan arkistosta. Mustavalkoiset valokuvat ovat Vapriikin kuva-arkistosta. Värivalokuvat ovat Marja Saario/ Himla Arkkitehdit Oy kuvaamia. Kannen ilmakuva on Google mapsistä.

2 ALUE

Sijainti

Hankealue sijaitsee Tampereen keskustassa Tammelan kaupunginosassa osoitteessa Kullervonkatu 20/ Kyllikinkatu 19, 33500 Tampere. Kohteen kiinteistötunnus on 837-115-261-1.

Tontti rajautuu pohjoisessa Kullervonkatuun, idässä Mäkipäänkatuun, etelässä Kyllikinkatuun ja lännessä Aaltosenkatuun. Länsipuolella on naapurina vanha Aaltosen kenkätehdas. Kortteli sijaitsee Emil Aaltosen puiston kulmassa. Etäisyys keskustorille on n. 1,5 km.

kuva 1.karttaote, karttapaikka

3 ALUEEN KAAVOITUKSEN HISTORIAA

Tampereen kaupunkimainen kehitys alkoi kaupungin perustamisesta Tammerkosken kartanon maille ja ensimmäisestä asemakaavasta vuonna 1779^{lähde 1}. Vuosien 1870-1900 välillä kaupungin pinta-ala kolminkertaistui ja väkiluku viisinkertastui^{lähde 33}

Tampereen rautatie valmistui Tammerkosken itäpuolelle 1876. Rautatien rakentaminen ja kaupungin teollistuminen vaikuttivat Tammelan kaupunginosan syntyyn; kasvavalle työväestölle tarvittiin lisää asuntoja.

Tammelan ensimmäinen asemakaava 1877

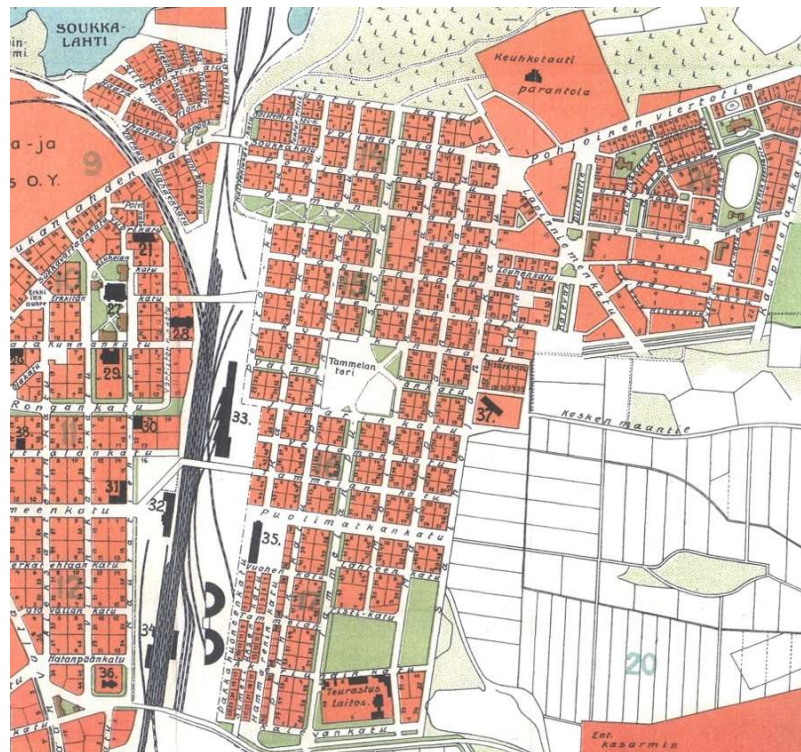
Tammelan ensimmäinen, F.L. Caloniuksen suunnittelema ruutuasemakaava, on vuodelta 1877.

Vuonna 1880, valtuuston päätöksellä, Tammela varattiin työväen asuntoalueeksi. Kaupunki vaati talojen omistajia korjaamaan talonsa uuden asemakaavan mukaisiksi ja ne jotka eivät siihen kyenneet, joutuivat muuttamaan Armonkallioon tai Pispalaan.” (Lähde 1)

Tammelan ruutuasemakaavassa 1877 Tammelan puistokatu ja Tammelan itäinen ristikatu (nykyisin Väinöläncatu) jakoivat puistokatuina alueen paloturvallisuussyistä neljään osaan. Ruutuasemakaava noudatti umpikortteliperiaatetta: katutila oli suljettu rakennusten sijaitessa tonttien reunoilla. Tontit olivat keskimäärin 30x 30 m ja neljä niistä muodosti yhden korttelin, joiden keskellä oli piha tai apurakennuksia. Rakennukset olivat 1-kerroksisia puurakennuksia, joiden korkeissa kivijaloissa sijaitsi työ- ja liiketiloja. (Lähde, liite 1)

Asemakaavaa täydennettiin vuonna 1897, jolloin alueella otettiin käyttöön Kalevala-aiheisia kadunnimiä, muun muassa Ilmarinkatu, Tapionkatu, Kyllikinkatu ja Kullervonkatu^{lähde 5}.

1920-luvulle tultaessa Tammela oli rakennettu ”täyteen” ruutuasemakaavan mukaisesti.

Kuva 2. Asemakaavakarttaote 1928. Lähde: <http://timomeriluoto.kapsi.fi/kartat/kaupunkikartat>

Tammelan teollistuminen 1900-luvulla, kenkätehtaat

Kuva 3. Aaltosen kenkätehtaan tontti, Kyllikinkadun ja Aaltosenkadun kulmassa n. 1911-1915. Lähde: Vapriikin kuva-arkisto, kuvaaja E. A. Bergius

1900-luvulla alueelle keskittyi pientä ja keskisuurta teollisuutta. Tammela oli erityisesti tunnettu lukuisista kenkätehtaistaan ja pienistä suutarinverstaistaan.

1913, nykyisen Kullervonkatu 20 vieressä, alkoi Emil Aaltosen kenkätehtaan rakentaminen. Kenkätehtaan suunnitteli Lambert Petterson. 1917 yrityksen nimi muutettiin Aaltosen kenkätehdas oy:ksi ^{lähde 4} Kenkätehdas toimi naapurissa vuoteen 1986 asti. Vuonna 1990 tehdas saneerattiin 141 asunnoksi ja liikehuoneistoksi.

Kuva 4. Ilmakuva 1930. Aaltosen kenkätehtaan oikealla puolella nykyisen As. Oy Pitsnoukan kohdalla olevaa asutusta. Lähde: Vapriikin kuva-arkisto

Osa Tammelan rakennuksista tuhoutui vuoden 1918 sisällissodassa valkoisten pommituksissa sekä Tampereen valtauksen ratkaisutaisteluissa. Alue kärsi myös talvisodan lentopommituksista. Toisen maailmansodan jälkeen aluetta täydennettiin yksittäisillä kivirakenteisilla kerrostaloilla. Kerrostalot sijoituivat ruutukaavan mukaisesti joko tyhille tonteille tai vanhojen puutalojen paikoille.

Vanhoja valokuvia ympäristöstä

Kuva 5.

Kuva 6

Kuva 5: Aaltosen kenkätehdas 1936 ja oikealla puolella nykyistä As. Oy Pitsnoukan elementtikerrostaloa edeltävä puutalo. Lähde: Vapriikin kuva-arkisto, kuvaaja E.M. Staff

Kuva 6: Kuvattu Aaltosenkatu 19-20:sta Tammelan torille päin 1964. Lähde: Vapriikin kuva-arkisto, kuvaaja: Erkki Kauppi

Kuva 7.

Kuva 8.

Kuva 7. Ilmakuva Tammelasta vuodelta 1946. Lähde: Tampereen kaupungin karttapalvelu.

Kuva 8. Ilmakuva Tammelasta vuodelta 1974. Lähde: Tampereen kaupungin karttapalvelu.

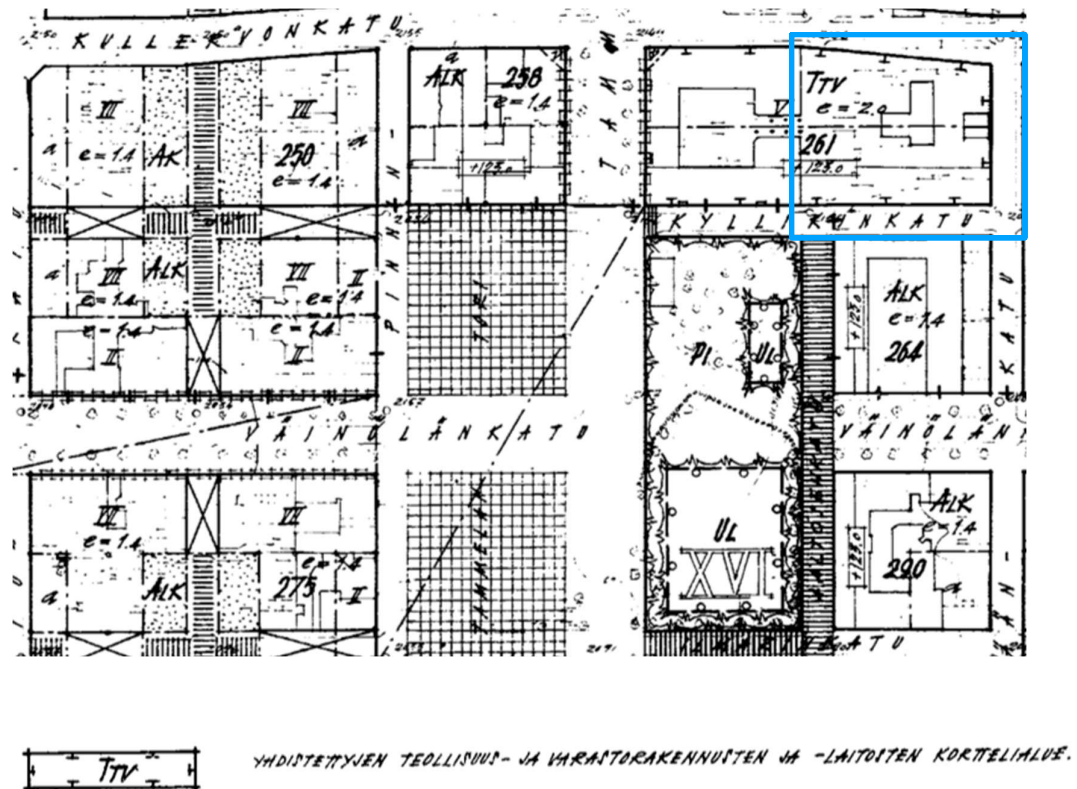
Vuoden 1966 asemakaava

Tammelan rakennuskanta uusiutui 1960- ja 1970-luvun kaupungistumisen vuosina rajusti. 1966 Antero Sirviön laatima asemakaavamuutos tuhosi perinteisen ruutuasemakaavan ja mahdollisti 6-7 kerroksisten rakennusten rakentamisen Tammelaan. Alue muuttui betonikerrostalojen kaupunginosaksi.

Kaavaselostuksessa todetaan, että ”yleisesti katsoen välttämättömät asiat (kerrosala ja autopaikkaohjeet yms.) on ilmoitettu asemakaavamääräyksillä, mutta yksityiskohtaisia ”kauneusmääräyksiä” on koetettu välttää, jotta talojen arkkitehtooninen ja käytännöllinen muotoilu olisi niin vapaata kuin mahdollista”.

Kaavasuunnittelun periaatteena oli, että vähintään kaksi tonttia yhtyy ja että jokainen näin muodostettu tontti pystyy järjestämään omat autopaikkansa 1auto/ asunto. Kortteleiden sisäosat muodostettiin autottomiksi. Tammelan perinteinen ruutukaava hajosi varsin nopeasti ja vain Tammelan itäosaan jäi jäänteitä vanhasta puu-Tammelasta, muualle rakentui varsin vaihtevasti sijoitettuja tiili- tai betonirakenteista kerrostaloja.

1966 Asemakaavassa Kullervonkadun 20 kortteli on merkitty teollisuus- ja varastorakennusten tontiksi. Siinä käyttötarkoituksessa se ei kuitenkaan koskaan toiminut.

Kuva 9. Ote 1966 asemapiirroksista. Lähde: Tampereen kaupungin rakennusvalvonnan arkisto

1970 asemakaavamuutos

1970 Aaltosen kenkätehdas Oy haki kaavamuutosta omistamaansa kortteliin 261 rakentaakseen omille työntekijöilleen lisää asuntoja. Asemakaavaa muutettiin korttelin osalta 30.6.1970 päivätyssä asemakaavassa..

Tätä ennen Patruuna Aaltonen oli rakennuttanut tehtaan läheisyyteen työväen asunnoiksi Pikilinnan (1924), Akolinnan (1941) ja Pinkolan (1951)^{lähde 6}.

1.1 Aloite

AALTOSEN KENKÄTEHDAS Oy:n anomus:

"Yhtiömme aikomuksena on rakentaa työntekijöistämme käyttöön asuntola omistamallemme tontille Tammelan kaupunginosassa, jonka suunnitelman toteuttamiseksi toivoisimme asemakaavan muutosta ja esitämme perusteluina seuraavaa:

Tehdaslaitoksemme toimintaa on jo pidemmän aikaa haitannut se, että emme ole voineet hankkia työntekijöillemme riittävästi asuntoja. Asuntojen puutteen seurauksena on ollut työvoiman siirtyminen muihin tehtäviin. Näiden haittojen välttämiseksi olemme päättäneet suunnitelmisemme työntekijöin asuntolan rakentamiseen omistamallemme kenkätehtaamme naapuritontille.

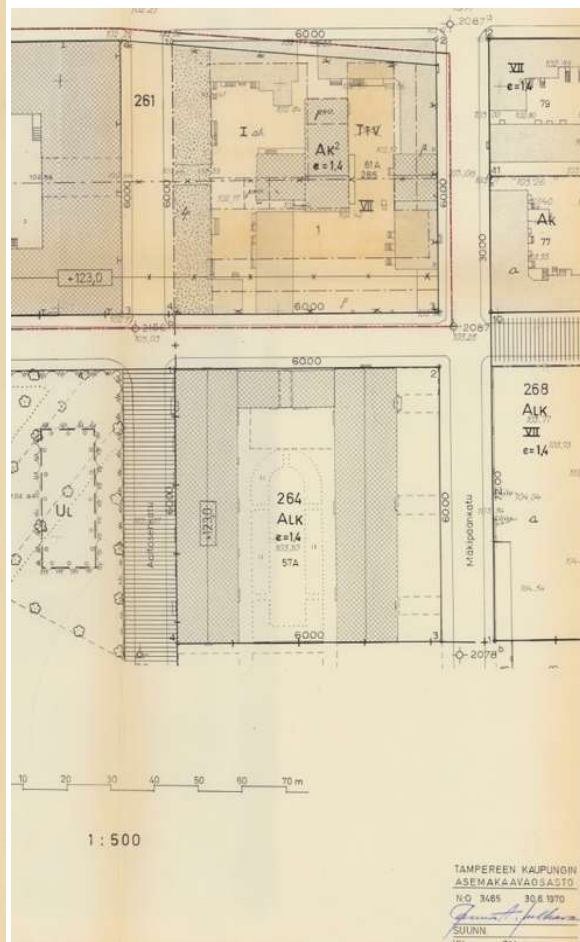
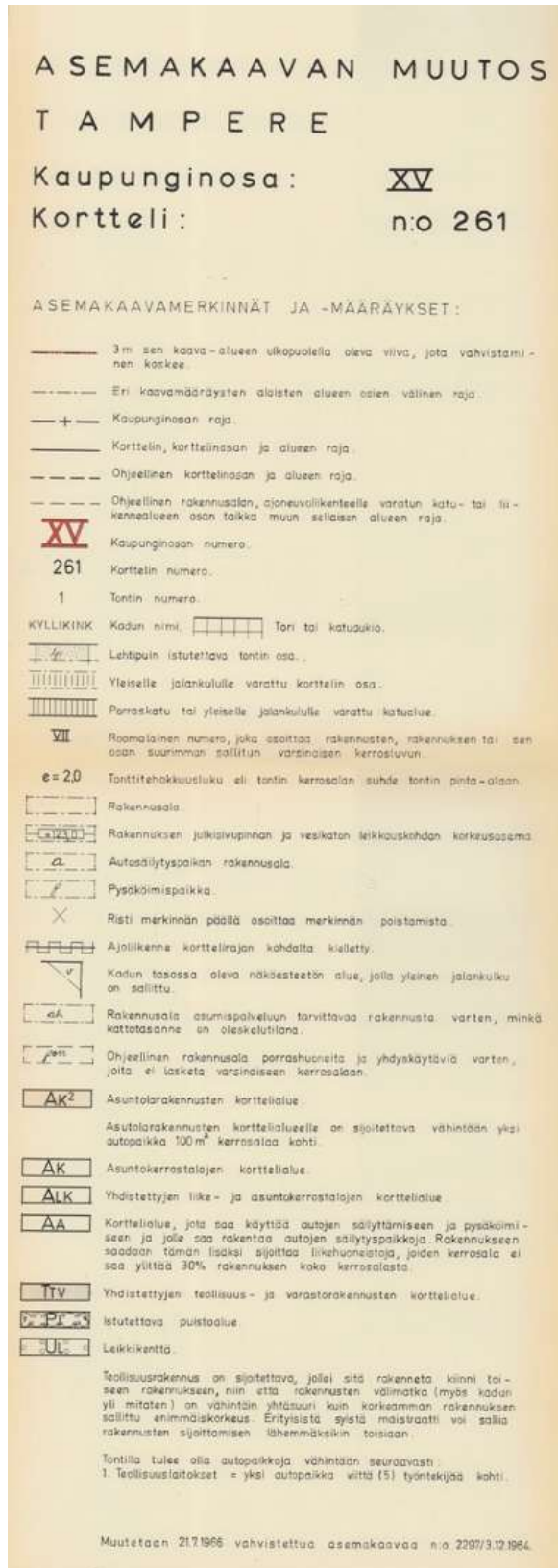
Suunnitelmien mukaan rakennusryhmään tulisi pelkästään pieniä asuntoja, joiden tarve työntekijöistämme keskuudessa on erityisen suuri. Asuntojen lisäksi tulisi tontille rakentamaan tehtaan ruokala sekä sauna ja pesula. Tehtaamme nykyinen ruokala sijaitsee rakennuksen kellarikerroksessa, jonka lisäksi se ei ole ajanmukainen. Työntekijämme käyttävät runsaslukuisesti nykyistäkin ruokalaa ja heidän taholtaan annetaan tälle sosiaaliselle edulle huomattava merkitys. Työntekijämme arvostavat tehtaan lähellä sijaitsevaa ruokalaa ja asuntolaa myöskin siitä syystä, että heille tällöin jää ruokatunnin aikana tilaisuus käyntiin asunnossaan ja aikaa suorittaa ostoksensa. Kenkätehtaamme pääportti sijaisee Aaltosenkadun puolella vastapäätä

nyt rakennussuunnitelmien kohteena olevaa tonttia. Tämän portin kautta tapahtuisi kulku yli Aaltosenkadun suunnitelmien kohteena olevalle alueelle. Tehtaamme työntekijämäärän ollessa varsin huomattavan tulisi tällä katuosuudella liikenne nykyisestään huomattavasti vilkastumaan. Tästä johtuen olemme suunnitelmisemme pyrkineet siihen, että muu yleinen liikenne tällä katuosuudella vähenisi.

Mainituista syistä toivoisimme, että nykyinen Aaltosenkadun alue Kullervonkadun ja Kyllikinkadun väliseltä osaltaan saataisiin liittää nyt rakennussuunnitelmien kohteena olevaan tonttiin. Koska tällä katuosuudella ei tällöin tulisi olemaan muuta yleistä liikennettä, olisi työvuorojen päätyessä ja ruokailuajoina liikenne turvallista ja joustavaa. Tehtaalle ja asuntoalueelle tapahtuisi tällöinkin huoltoliikenne ja tavaraliikenne autoilla, mutta tämä liikenne voitaisiin ruuhka-ajoina välttää ja siten parantaa muun liikenteen sujuvuutta. Tarkoituksenaamme olisi myöskin rakentaa koko tontin sivun pituudelta Aaltosenkadun osuudelle viheralue, jotta saataisiin asuntola-alue eristetyksi varsinaisesta tehtaasta ja tonttialue viihtyisäksi.

Edellä esittämistämme syistä pyydämme, että Kaupunginhallitus hyväksyisi oheiseen asemakaavaluonnokseen sisältyvän asemakaavan muutoksen."

Kuva 10. Ote Aaltosen Kenkätehdas Oy:n anomuksesta korttelinsa asemakaavan muuttamiseksi. Lähde: Tampereen rakennusvalvonnan arkisto

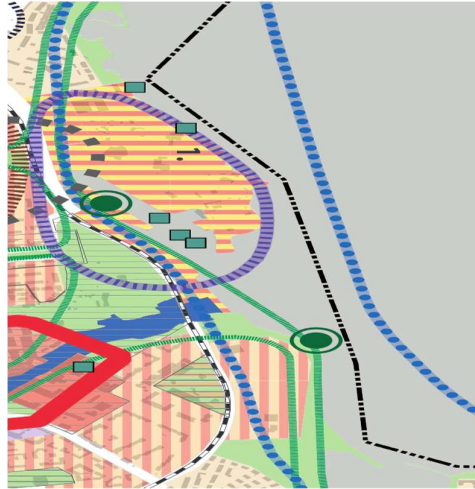

Kuva 11. Ote 30.6.1970 asemakaavamuutoksesta. Lähde: Tampereen rakennusvalvonnan arkisto

4 VOIMASSA OLEVAT KAAVAT

Keskustan strateginen yleiskaava 2019

Tarkastelualueella on voimassa Keskustan strateginen yleiskaava 2019. Kortteli merkitty Tammelan asuntovaltaisen täydennysrakentamisen vyöhykkeelle. Alueen täydennysrakentamisen pohjana on arkkitehdit LSV:n Tammelan yleissuunnitelma 2012.

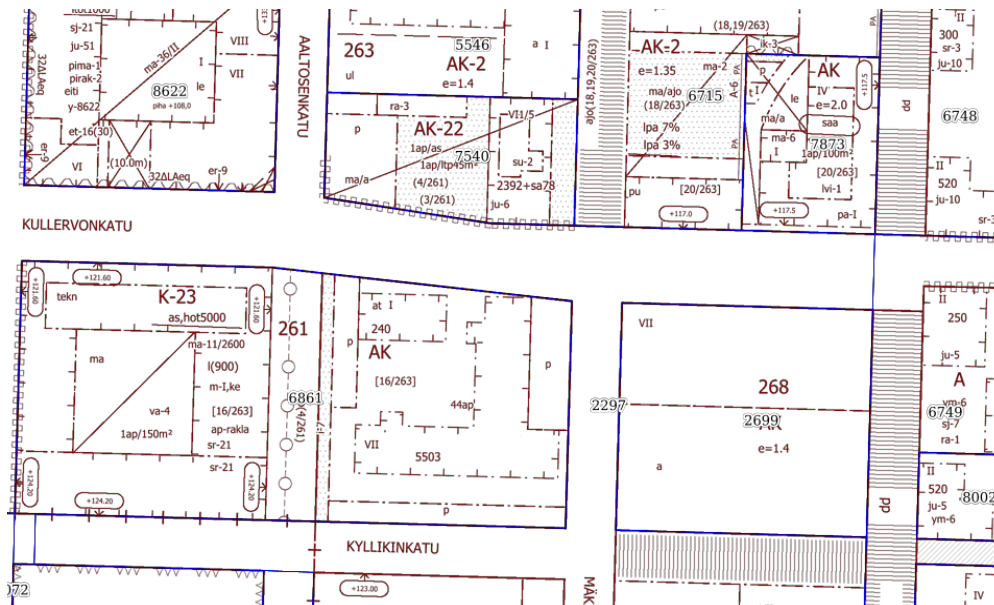
Kuva 10. Ote keskustan strategisesta yleiskaavasta 2019.

Kuva 11. Tammelan yleissuunnitelma 2012

6. Tammela. Alueen täydennysrakentamisen ja asemakaavoituksen pohjana on yleissuunnitelma. Alueen toreja ja aukioita on kehitettävä viihtyisinä ja laadukkaina julkisina tiloina. Virkistysyhteyksiä Tammelasta ja ydinkeskustasta Kauppiin on kehitettävä.

Asemakaava 1990

Kuva 12. Korttelin viimeisin voimassa ollut asemakaava on vuodelta 1990. Tampereen kaupunki, karttapalvelu

5 NYKYTILANNE

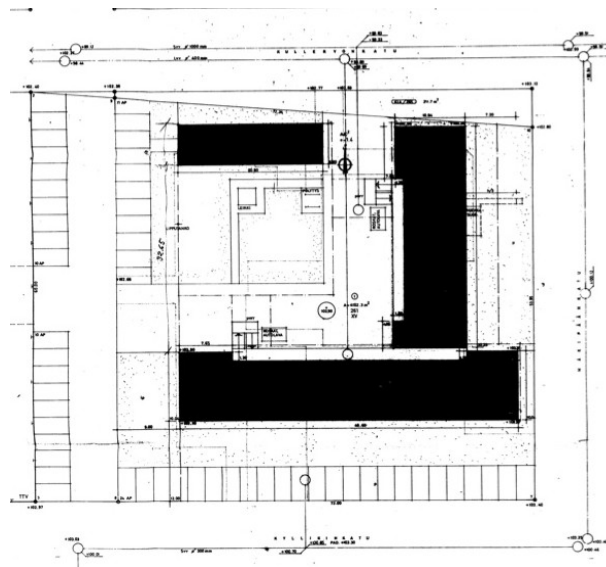
Kiinteistö, As. oy Pitsnoukka

Kiinteistön rakennukset on rakennettu 25.8.1971 päivätyjen lupakuvien mukaan. Rakennuksen on suunnitellut arkkitehtitoimisto Jaakko ja Antti Tähtinen. Suunnitteluajankohtana toimistoa johti Antti Tähtinen.

Rakennukset ovat valmistuneet 1972. Alkuperäisissä lupakuvissa kohteen nimenä oli "Aaltosen asuntola". Asunto Osakeyhtiö Pitsnoukka perustettiin vasta 1984. Nimi Pitsnoukka tulee Aaltosen kenkätehdas oy:n Pitsnoukka-lehdestä, joka toimi suutaritaidon ja tiedon levittäjänä.

Asuinrakennus on L-muotoinen 7-kerroksinen kerrostalo luhtitalo ja talousrakennus 1-kerroksinen ja suorakaiteen mallinen. Pääosa asunnoista on pieniä yhden huoneen ja keittokomeron asuntoja, lamellien päissä sijaitsevat isommat, kahden huoneen ja keittiön, asunnot.

Kiinteistön autopaikat sijoitettiin tontin etelä- ja länsisivulle kiinni tontin rajaan. Kaikille autopaikoille ajettiin alunperin suoraan kadulta. Tontin keskelle jäi leikki- ja oleskelualue. Tontin itäpuolelle ja rakennuksen eteläpuolelle jäivät viheralueet.

asemapiirros

Kuva 13. 25.8.1971 päivätty

Korjaushistoria

1987 :

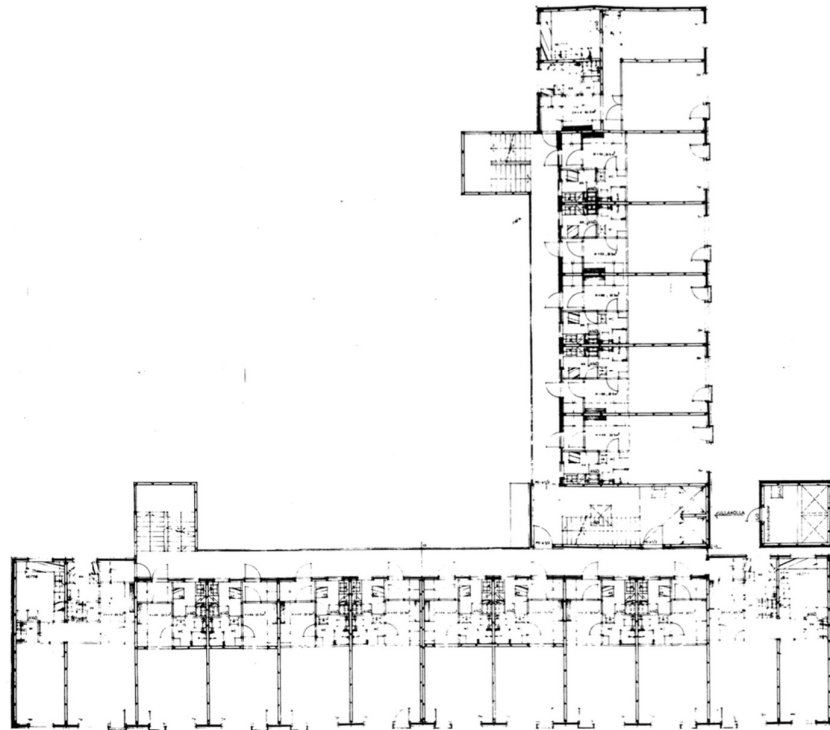
Taloyhtiön saunan rakentaminen kellariin

1988 :

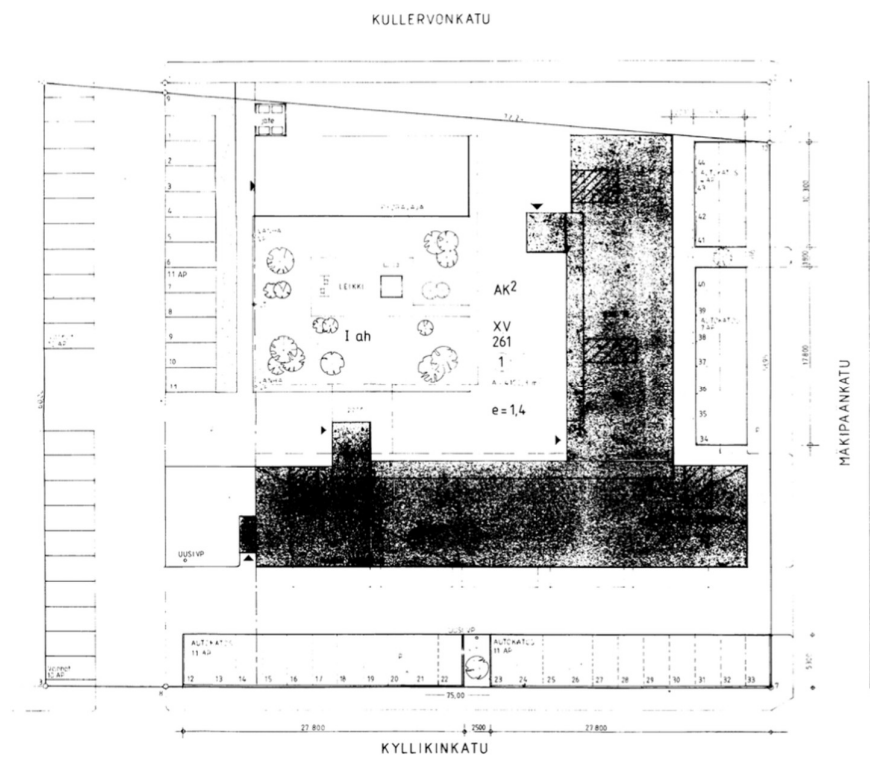
Autopaikkojen ja autokatosten lisäys, kellarin laajennus edustussaunan rakentamiseksi, saunojen lisääminen huoneistoihin, parvekkeiden lisäys. (Parvekkeita ei koskaan toteutettu)

1993 :

Edustussaunan tilat muutettiin varastotiloiksi

Kuva 14. 1971 1.kerros, pohja. 2.-ja 7.kerroksen pohjat ovat samalla huonejaolla

Kuva 15. 1988 asemapiirros, autokatosten lisäys

Rakennuksien materiaalit

Kerrostalon runko on betorirakenteinen. Julkisivut ovat pääosin maalattuja betonisia sandwich- elementtejä. Ikkunoiden alapuoliset betonipinnat on maalattu tehostevärillä.

Rakennuksen sisäpihalla, pohjois- ja länsisuuntaisilla julkisivuilla ovat betoniset luhtikäytävät, joiden päissä sijaitsevat betonirakenteiset kylmät porrashuoneet. Luhtikäytävien kaiteet ovat vaakasuuntaista maalattua lautaa, yläosassa on 1-kertainen lasi.

Huoneistojen parvekkeet sijaitsevat itä- ja eteläisivuilla. Parvekekaiteet ovat ns. ranskalaisia parvekkeita pystysuuntaisin ja maalatuin pinnakaitein. Rakennuksessa on kermikatteinen tasakatto.

Tontin pohjoissivulla sijaitsee 1- kerroksinen puurakenteinen ja harjakattoinen talousrakennus. Julkisivut ovat vaakasuuntaista lautaa. Autokatokset ovat metallipilarirakenteisia ja punatiiliseinäisiä hyvin loivalla lapekatolla.

Kuva 16 Rakennus luoteesta päin kuvattuna. L-muotoisen rakennusmassan sisäkulmassa sijaitsevat luhtikäytävät ja niiden päissä kylmät porrashuoneet.

Kuva 17. Näkymä Tammelantorilta päin. Vasemmalla Aaltosen kenkätehdas 1913, keskellä As. oy Pitsnoukka 1972 ja oikealla Akonlinna 1941. Kaikki kolme rakennusta ovat Emil Aaltosen rakennuttamia. Akonlinna on Jaakko Tähtisen suunnittelema ja As. Oy Pitsnoukka on Antti Tähtisen aikana suunniteltu.

Kuva 18. Kuva idästä päin. Vasemmalla naapurikiinteistö As. oy Akonlinna

Kuva 19. Kohde koillisesta päin kuvattuna. Takana Aaltonen kenkätehdas

Kuva 20. Kuva koillisesta päin. Tontin pohjoislaidalla oleva talousrakennus ja sen takana autopaikat, joista peruutetaan suoraan kadulle.

Kuva 21. Sisäpihan kulmassa oleva sisäänkäynti.

Kuva 22. kuva lounaasta. As. Oy Pistnoukan takana pilkistää Pinkola, Aaltosen kenkätehtaan työntekijöille 1951 rakennettu asuinrakennus, suunnittelijana Jaakko Tähtinen.

6 ARVOT

Kulttuurihistorialliset arvot

Tampereen keskustan rakennettu kulttuuriympäristö 2012- selvityksestä on yksilöity Tammelan rakennuskulttuurikohteet. As oy Pitsnoukka ei kuulu valittuihin, eikä sillä katsota olevan erityistä kulttuurihistoriallista arvoa. Kuitenkin sen historia, yhtenä patruuna Emil Aaltosen työntekijöilleen rakennuttamista asuinrakennuksista, on vähintäänkin mielenkiintoinen.

Rakennustaiteelliset arvot

As. oy Pitsnoukka edustaa 70-luvun betonielementtirakentamista. Etelä- ja itäjulkisivut ovat hyvin tavanomaista ajan elementtirakentamista. Tavanomaisuudesta poikkeavaa on kuitenkin

pohjois- ja länsisivuilla olevat luhtikäytävät ja niiden vaakasuuntainen harvalauditus. Rakennus on säilynyt alkuperäisessä asussaan, mutta erityisiä rakennustaiteellisia arvoja sillä ei ole.

Ympäristöarvot

Kiinteistö sijaitsee erinomaisella sijainnilla aivan Eemil Aaltosen puiston kulmauksessa. As. Oy. Pitsnoukan naapureina ovat rakennuskulttuuriobjekteiksi nimetyt Aaltosen kenkätehdas (1913) ja Akonlinna (1941). Molemmat rakennettiin vanhan ruutukaavan aikana tontin rajoihin kiinni ja ne rajaavat puistoa ja katualueita hienosti.

Aaltosen asuntolan (1972) rakennettiin uusien kaavoitusihanteiden mukaisesti uutta ja lähiörakentamistyyliä ihannoiden irti tontin rajoista. Autopaikat sijoitettiin tontin rajoille asuntolarakennuksen etelä- ja länsipuolelle. 1988 autokatoksia lisättiin itä- ja eteläpuolelle, jolloin tontin reunoilla olevat viheralueet menettiin.

Asunto oy Pitsnoukka tontteineen on hajanainen kokonaisuus. Rakennuksen sijoittelusta johtuen, tontti ei rajaudu ympäristöstään. Tonttia määrittelee sitä reunustavien autopaikkojen suhteettoman suuri määrä. Matalat autokatokset ovat katutaiteilijoiden ilkeväkallan kohteena ja piha-alue on epäviihtyisä.

Tampereen keskustan rakennettu kulttuuriympäristö / Arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt 2012

Nro 19. Tammelan rakennuskulttuuriobjektit

1/5

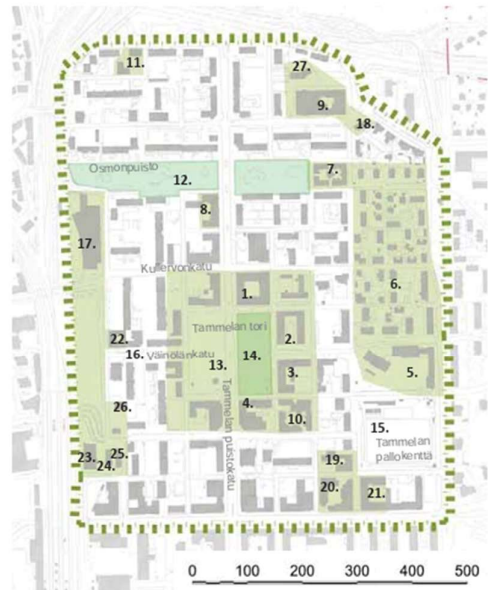
Valintaperuste: Tammelan 1960–1980-luvuilla rajusti uudistunut kaupunginosa, keskuksenaan Tammelan tori. Puukaupungin asemakaava, paikoin alkuperäistä asuntorakennuskantaa, entisiä teollisuusrakennuksia. Kaupunkikuva hajanainen, mutta kokonaisuus Tampereen kehityshistoriaa hyvin valottava.

Rajausperuste: Tammelan torin ja kaupunginosan rakennuskulttuuriobjektit Itsenäisyydenkadun pohjoispuolelta

tärkeitä kohteita:

1. Aaltosen tehdas Lambert Pettersson (1913-16, 1926), Jaakko Tähtinen (1951)	16. Väinöläkadun bulevardit-istutukset (1890-l)
2. Akonlinna Jaakko Tähtinen (1941)	17. PMK-talo (Puuvalitehtaiden myyntikonttori) Jarl Eklund (1938)
3. Pikilinna Birger Federley (1921)	18. Terästalo (As. Oy Terästammela) Mikko Kaira / 8-studio (1990)
4. Tammelan voima Frans Jousi (1919)	19. ent. Kenkätehdas Solena Oy
5. Tammelan koulu Georg Schreck (1910), Olavi Suvitie (1957)	20. Tammelan palvelukeskus (ent. Tampereen Kenkäteollisuus Oy) Lauri Autero ja Hugo Lindholm (1927)
6. Puu-Tammela Bertel Strömmer, Viljo Kolho, Eetu Murros (1920-24)	21. ent. Kenkätehdas Oy Kaleva (1928)
7. Annikinkadun puutalot J. Pirjola ja N. Nummi (1907)	22. Lidmanin talo (ent. Ieipomo) V. Heikkilä (viim. 1908)
8. Branderin kenkätehdas Bertel Strömmer (1919)	23. Tavara-aseman toimisto Bruno Granholm (1907)
9. Entinen Haarla Oy:n paperinjalostustehdas Harry W. Schreck (1943)	24. Seuratalo Morkku (Rautatieläisten seuratalo) Bruno Granholm (n. 1907)
10. Vellamon kortteli LSV-arkkitehdit (1990)	25. Asuinrakennus 4/21 tyyppipiirustusten mukainen rautatieläisten asuintalo (viim. 1907)
11. Välimäenkatu 7 (1932)	26. Lompanlinna ent. rautatieläisten asuinrakennus tyyppipiirustusten mukaan (1923)
12. Osmonpuisto ja laululava (1910-luku, lava 1929)	27. Salhojankatu 4 Eetu Murros (1927)
13. Tammelan tori (1880-luku)	
14. Emil Aaltosen puisto (1910-, 1930- ja 1960-luku)	
15. Tammelan pallokenttä (1930-luku)	

Tampereen keskustan rakennettu kulttuuriympäristö. Tampereen kaupunki, A-Instituutti Suunnittelu Oy 2012

Kuva 23. Liite 2

7 LÄHDELUETTELO

1. Tampereen keskustan rakennettu kulttuuriympäristö 2012, A-Insinöörit Suunnittelu Oy
2. Tampereen keskustan rakennettu kulttuuriympäristö 2012/ Liite 1 Arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt , A-Insinöörit Suunnittelu Oy
3. "Koskesta voimaa"web-julkaisu, <https://webpages.tuni.fi/koskivoimaa/kaupunki/1870-00/index.html>
4. Teollisen Tammelan historiaa, Web-julkaisu, Tampereen kaupunki
5. Louhivaara, Maija: Tampereen kadunnimet
6. Pinkolan rakennusinventointi/ rakennus- ja kulttuuriympäristöselvitys
7. Tampereen kaupunki, Tammelan yleissuunnitelma Kh 2012
8. Tampereen kaupunki, Keskustan strateginen osayleiskaava 2019
9. Rakennuslupapiirustukset, Tampereen kaupungin rakennusvalvonnan arkisto
10. Ajantasa-asemapiirustus, Tampereen kaupungin karttapalvelu
11. Valokuvat, vapriikin kuva-arkisto
12. Asemakaavakarttaote 1928: <http://timomeriluoto.kapsi.fi/kartat/kaupunkikartat>